

MIASTO GDYNIA W OKRESIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

projekt edukacyjny

WEJŚCIE

*Godło pochodzi z flagi państwowej Komisariatu Rządu Rzeczypospolitej w Gdyni.
Uratowane zostało przez kpr. pchor. Stanisława Weissa.
Z flagi wycięto emblemat orła, by łatwiej go wynieść i ukryć.
Po 54 latach flaga wróciła na swoje miejsce do sali Rady Miasta Gdyni.*

Gdynia jest jedynym miastem w Polsce, badającym skalę strat osobowych swoich mieszkańców, poniesionych w II Wojnie Światowej. Przedsięwzięcie to jest prowadzone w ramach projektu edukacyjnego: „Miasto Gdynia w okresie II Wojny Światowej”, ustanowionego zarządzeniem Prezydenta Miasta Gdyni z 24 października 2007 r. Celem projektu jest zebranie, weryfikacja i opracowanie danych statystycznych i informacji historycznych związanych z dziejami Miasta Gdyni w okresie II Wojny Światowej.

Kamieniem milowym w realizacji projektu było uruchomienie 1 września 2008 r. portalu internetowego **WWW.2wojna.gdynia.pl** Od tego czasu dokonano ok. 11 tysięcy „odstón”. Portal ten ma swoich licznych, stałych „czytelników”. Potwierdza to społeczne zainteresowanie i znaczenie inicjatywy miasta.

Działania wojenne – szczególnie tak niszczycielskie jak napaść III Rzeszy na Polskę – doprowadziły do zburzenia społeczności lokalnej Gdyni. Ale okupant nie poprzestał na zniszczeniu normalnego życia miasta – z jego instytucjami, organizacjami i gospodarką. Nie poprzestano na terrorze – wobec wielu tysięcy cywilnych mieszkańców, internowanych, aresztowanych – w imię pacyfikacji Gdyni. Okupant zdecydował, że cała ludność miasta będzie wysiedlona. Miejsce gdynian mieli zająć Niemcy – obywatele republik bałtyckich (głównie Łotwy), przewidzianych (w niemiecko-sowieckim pakcie z 23 sierpnia 1939 r.) do wcielenia do ZSRR. Na szczęście tak szaleńcze plany nie mogły zostać zrealizowane chociaż większość mieszkańców Gdyni skazano na tułaczkę.

Równocześnie z wysiedleniami, dokonywano represji i eksterminacji całych grup ludności – głównie w lasach piaszczystych czy w KL Stutthof. Na całkowitą zagładę skazano liczną grupę mieszkańców Gdyni wyznania mojżeszowego.

Rozpoczęte w październiku 1939 r. masowe wysiedlenia ludności cywilnej spowodowały rozproszczenie gdynian – nie tylko na terenach tzw. Generalnej Guberni, ale w niezliczonych miejscach pracy przymusowej, w obozach koncentracyjnych i w więzieniach. Wielu nie przeżyło trudów wysiedlenia.

Gdynian - żołnierzy osadzono w obozach jenieckich (niemieckich i sowieckich). Część z nich nie przeżyła niewoli.

Nazwiska Gdynian możemy natrafić na „liście katyńskiej”.

Ważną kartą w historii Gdyni jest służba mieszkańców naszego miasta w Armii Polskiej na Zachodzie i w Ruchu Oporu. Wielu zginęło – również jako marynarze Polskiej Marynarki Handlowej, Marynarki Wojennej, żołnierze AK czy Szarych Szeregów.

Gdynianie ginęli jako mieszkańcy nowych, wojennych miejsc zamieszkania, np. Warszawy, Częstochowy czy Kielc. Fakt ten bardzo utrudnia szacunek strat osobowych Gdyni – ale nie uniemożliwia.

Konieczne jest ustalenie możliwie dokładnej informacji o mieszkańcach Gdyni w okresie poprzedzającym wybuch wojny w oparciu o

ewidencję mieszkańców. Ważnym źródłem informacji jest też Księga Adresowa Gdyni z 1937 r. czy Książka Telefoniczna z 1939 r. Na ich podstawie powstaje tzw. SEMIG – System Ewidencji Mieszkańców Gdyni, stanowiący jednocześnie źródło wiedzy o organizacjach czy instytucjach, w których działali mieszkańcy miasta. Dane zebrane w SEMIG pozwolą lepiej poznać osobę, wykazaną jako poległa czy represjonowana.

Wykazy tych osób są stale aktualizowane – między innymi dzięki współpracy miasta z takimi organizacjami jak: Muzeum Stutthof, Instytut Pamięci Narodowej, Fundacja Ośrodek Karta, Archiwum Państwowe w Gdyni. Praca ta jest wykonywana też przy dużym zaangażowaniu kilkudziesięciu wolontariuszy.

Portal internetowy pozwala na otrzymywanie wielu cennych informacji o losie gdynian – z całej Polski, ale także np. z Nowej Zelandii, Brazylii, Stanów Zjednoczonych. Wiele informacji ma angielską i niemiecką wersję językową.

Dla nie posiadających dostępu do Internetu podajemy, że portal **WWW.2wojna.gdynia.pl** ma kilka bloków tematycznych.

I tak:

- w zakładce „Biblioteka” informujemy o najważniejszych publikacjach dotyczących tematu II Wojny Światowej – będących w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej.

- w zakładce „Straty wojenne Gdyni” umieszczono trzy zbiory danych:

- „Gdynianie – Lista strat osobowych Gdyni”, obejmująca około 4000 tysięcy osób,

- „- Lista żołnierzy” - mieszkańców Gdyni, ale również żołnierzy – poległych w obronie Gdyni w 1939 r. Wielu z nich było zameldowanych w Gdyni – w związku z odbywaniem w naszym mieście służby wojskowej.

- „Lista represjonowanych” – potencjalnie najdłuższa, gdyż dotyczyć powinna bez mała wszystkich gdynian, pozbawionych Ojczyzny, swoich bliskich, godnego życia, zdrowia, mienia.

Wszystkie trzy listy są stale aktualizowane.

Portal zawiera też zakładkę „Archiwum”, zawierającą: mapy, dokumenty archiwalne, prace magisterskie dotyczące problematyki losów mieszkańców Gdyni podczas wojny, zarządzenia niemieckich władz okupacyjnych. Historia okupacji Gdyni została przedstawiona w formie „Kalendarium”.

Ważnym uzupełnieniem części dokumentalnej portalu są relacje i wspomnienia gdynian, oddające stan ducha mieszkańców miasta, poddanych represjom.

Portal rekomenduje też inne strony internetowe, popularyzujące problematykę okupacji niemieckiej Gdyni.

Szczególnie ważne będą dwa nowe portale, rozwijane przez Muzeum Miasta Gdyni i Miejską Bibliotekę Publiczną w Gdyni.

Pierwsze tygodnie wojny w fotografii

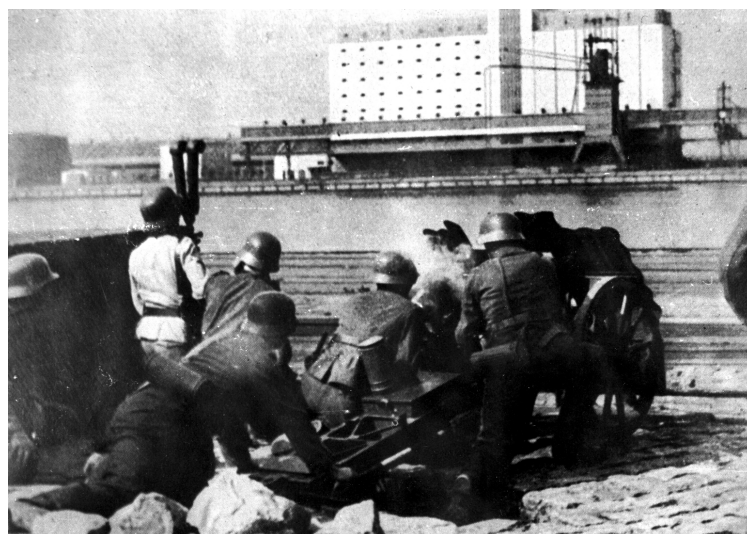
Fot. Niemcy wkraczają do Gdyni, 14.09.1939 r.

Fot. Usuwanie polskich tablicz gmachu poczty przy ul. 10 Lutego, 14.09.1939 r.

Fot. Żołnierze niemieccy z bronią gdyńskich kosynierów, wrzesień 1939 r.

Fot. Port gdyński, Niemcy po zajęciu miasta ostrzeliwują broniące się Oksywie, 14-19.09.1939 r.

Fot. Kępa Oksywska, ucieczka cywili przed ostrzałem, 1939 r.

Fot. ORP „Mazur” zatopiony w porcie wojennym na Oksywiu

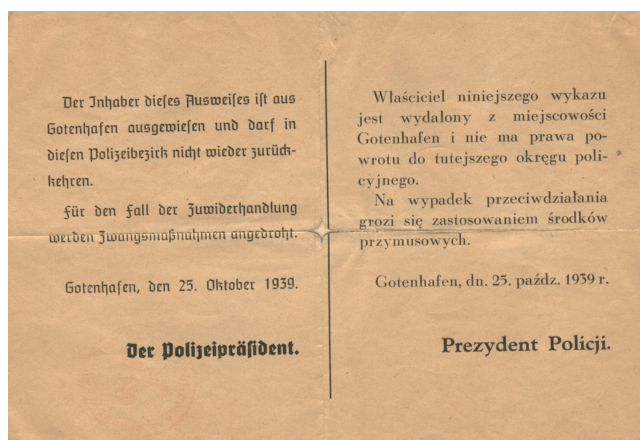
Fot. Wizyta Adolfa Hitlera w Gdyni, 20.09.1939 r.

Rozkaz Komendy Wojskowej!

1. Wszelki ruch na ulicach miasta Gdyni oraz ruch na ulicy Zoppot—Gdynia i zpowrotem, jest dnia 20. września 1939 r. od godziny 8-mej przed południem, wstrzymany. Wszelkie powozy należy z ulic usunąć.
2. Od godziny 8-mej do 11-tej wymienionego dnia jest każdy obowiązany pozostać w swym mieszkaniu względnie w biurze. Wystąpienie na ulicę jest tylko wojskowym i urzędnikom Administracji Cywilnej, noszącym opaski i będącym w posiadaniu przepustki dozwolone, oraz osobom, pełniącym służbę z rozkazu policji.
3. Wszyscy, mieszkający przy ulicach
 1. Adolf-Hitler-Straße (ul. Świętojańska)
 2. Hindenburgstraße (ul. Marsz. Piłsudskiego)
 3. Adolf-Hitler-Platz (Plac Kościuszki)
 4. Hermann-Göring-Straße (ul. 10. lutego)
 5. Lindenstraße (ul. Krasickiego)
 6. ul. Ks. Biskupa Bandurskiego
 są obowiązani zatrzymać się w pokojach, z oknami nie wychodzącymi na ulicę wymienioną pod numerem pierwszym do trzeciego włącznie. Okna mają pozostać zamknięte.
4. Z ulic, wymienionych pod numerem 1, 2 i 3 należy wszystkie powozy usunąć.
5. Niezastosujący się do tych rozkazów zostaną surowo ukarani, według praw wojennych.

**Komendant Twierdzy
Schall - Emden**

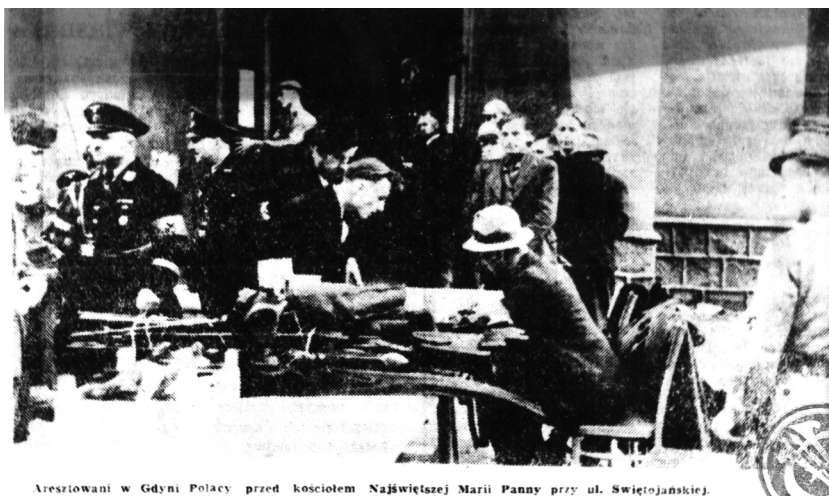
Rozkaz zakazujący przebywania na ulicach i w oknach sąsiednich budynków na trasie planowanej wizyty Adolfa Hitlera w Gdyni, 1939 r. - tekst polski (ogłoszenie ukazywało się w dwóch językach: polskim i niemieckim)

Zaświadczenie okupanta dla osoby wysiedlonej z Gdyni.

Fot. Zatrzymania mieszkańców Gdyni, wrzesień 1939 r.

Aresztowani w Gdyni Polacy przed kościołem Najświętszej Marii Panny przy ul. Świętojańskiej.

Fot. Aresztowani przed kościołem Najświętszej Marii Panny, 1939 r.

Obwieszczenie

Akcję opróżnienia miasta Gotenhafen i sąsiednich miejscowości wstrzymuje się narazie. Wszelkie osoby płci męskiej i żeńskiej od lat 16 do 65, zdolne do pracy, a nie posiadające dotąd karty rejestracyjnej Urzędu Pracy miasta Gotenhafen, powinny zgłosić się w Urzędzie Pracy w czasie od godziny 9⁰⁰ do 12⁰⁰ jak następuje:

Litery A—G dnia 28. 10. 1939r.
H—M dnia 30. 10. 1939r.
N—S dnia 31. 10. 1939r.
T—Z dnia 1. 11. 1939r.

Zwolnieni od obowiązku zgłoszenia są pozatym chorzy i ułomni oraz osoby, zarządzający gospodarstwem domowym.

Osób, nie uczyniających zadość obowiązkowi zgłoszenia, uważa się za niechętnych do pracy i stosuje się dla nich środki przymusowe.

Gotenhafen, dnia 27. października 1939r.

Prezydent Policji.

Obwieszczenie o czasowym wstrzymaniu akcji opróżniania miasta, 27.10.1939 r. - tekst polski (ogłoszenie ukazywało się w dwóch językach: polskim i niemieckim)

Kalendarium września 1939 roku w Gdyni

Fot. Wzięcie II Gdyni przez Batalion Obrony Narodowej dwóch granatników przez i działka przez społeczeństwo gdynskie, 1939 r.

- 29.08. Na polskim wybrzeżu ogłoszono mobilizację kutrów rybackich.
- 30.08. Opublikowano obwieszczenie o mobilizacji powszechnej.
- 31.08. Polska flota rybacka liczyła 37 łodzi motorowych, 707 łodzi wiosłowo-żaglowych, 10 trawlerów, 20 ługrów, 170 kutrów. Na tych jednostkach pływało łącznie ok. 2 tys. rybaków, w tym 200 cudzoziemców, głównie Holendrów.
- 31.08. W Gdyni wprowadzono zakaz wyszynku alkoholu.
- 1.09. Na terenie miasta Gdyni wprowadzono stan wyjątkowy.
- 1.09. Wybuch II wojny światowej. W południe niemieckie lotnictwo zbombardowało port wojenny na Oksywiu i baterię nadbrzeżną.
- 2.09. Ukazała się odezwa Komisarza Rządu w Gdyni Franciszka Sokoła dotycząca wybuchu wojny z Niemcami.
- 3.09. W Stoczni Marynarki Wojennej rozpoczęto budowę pociągu pancernego „Smok Kaszubski”. W dn. 12.09 pociąg został zbombardowany przez lotnictwo niemieckie. Ciężko uszkodzony dotarł do Gdyni, gdzie pozostawiły go opuszczające miasto oddziały polskie.
- 4.09. Na terenie Gdyni wprowadzono godzinę policyjną od 20.00 do 6.00.
- 5.09. Firma E. Wedel przekazała dla Polskiego Białego Krzyża zapasy czekolady.
- 5.09. Organizacja Przystosowanie Wojskowe Kobiet (PWK) w Gdyni ogłosiła apel do wszystkich kobiet, które pragnęły pomóc polskiej armii, o oddawanie krwi dla rannych. Organizacja PWK mieściła się przy ul. Zgoda 4. Krew można było oddawać w szpitalu ss. Miłosierdzia przy pl. Kaszubskim 10.
- 5.09. We Włocławku rozwiązano ewakuowaną z Gdyni Izbę Przemysłowo-Handlową.
- 6.09. Na rozkaz dowódcy Łądowej Obrony Wybrzeża płk. Stanisława Dąbka wprowadzono sądy doraźne i sądy polowe.
- 7.09. Lekarz miejski dr Józef Stankiewicz wezwał ludność do rozpoczęcia szczepień przeciwko tyfusowi brzusznemu i czerwonce.
- 8.09. Na konto Miejskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Gdyni wpłacono 70.000 zł.
- 8.09. Ukazała się odezwa Komitetu Opieki nad Uchodźcami z Niemiec i Wolnego Miasta Gdańska. Komitet mieścił się w Gdyni przy skwerze Kościuszki 14. W skład Komitetu wchodził: przewodniczący - Franciszek Linke, zastępca - Stefan Kurzydłowski, skarbnik - Klemens Jażdżewski.
- 9.09. Przeniesiono Szpital Morski Marynarki Wojennej z Gdyni-Oksywiu do Babiego Dołu (obecnie Babie Doły).
- 12.09. Holowniki „Tytan”, „Ursus”, „Atlas”, „Tur” opuściły miejsca postoju przy nabrzeżach Polskim i Pilotowym i przepłynęły do basenu nr 1 Marynarki Wojennej (MW), gdzie na rozkaz kmdr. Ludwika Ciszewskiego zostały zatopione. Po zajęciu Gdyni przez oddziały niemieckie holowniki zostały podniesione z dna i wyremontowane.
- 12.09. Komisarz Cywilny powołał do życia Komendę Główną Straży Obywatelskiej m. Gdyni. Komendantem straży został Jerzy Michalewski, pierwszym zastępcą - Konstanty Jacynicz, drugim zastępcą - Jan Grubba, kierownikiem sekcji organizacyjnej - Karol Filar, sekcji Obrony Przeciwlotniczej (OPL) - Komendant Główny OPL m. Gdyni, sekcji komunikacyjnej - Jan Kawecki, sekcji sanitarnej - dr Wojciech Gruszecki, sekcji opieki społecznej - Bolesław Nowacki, sekcji finansowej - Franciszek Linke. Samodzielną sekcję portową reprezentował inż. Stanisław Łęgowski. Lokal Komendy Głównej Straży Obywatelskiej m. Gdyni mieścił się w gmachu firmy Bergtrans przy ul. Portowej 13/15. Lokal sekcji komunikacyjnej mieścił się w biurach Powszechnego Banku Związkowego przy pl. Kaszubskim.
- 14.09. Gdynia została zajęta przez oddziały niemieckie.
- 15.09. Oddziały niemieckie rozpoczęły przeszukania mieszkań i urzędów w Gdyni. Aresztowano ok. 4 tys. osób. Liczba ta obejmuje osoby aresztowane przez policję. Łącznie do 18 września aresztowano 6-7 tys. osób.
- 15.09. Prawdopodobnie z tą datą Niemcy rozpoczęli organizowanie własnej administracji rybołówstwa morskiego na obszarze zajętego wybrzeża polskiego. Zajął się tym się przybyły z Wolnego Miasta Gdańska do Morskiego Urzędu Rybackiego w Gdyni urzędnik o nazwisku Stahlberg. Organem niemieckiej administracji był Oberfischmeisteramt Gotenhafen (Urząd Nadmistrza Rybackiego Gdynia). Nie ustalono daty formalnego powołania do życia tego urzędu, wiadomo jednak, że działał on co najmniej od 23.10.1939 r. Jego siedziba mieściła się przy ul. Derdowskiego.
- 16.09. Komendant Morskiego Rejonu Harcerzy phm. Benedykt Porożyński wydał podwładnym rozkaz przejścia do konspiracji.
- 19.09. Zakończyły się walki na Kępie Oksywskiej.
- 19.09. Zmieniono nazwę Gdyni na Gotenhafen.